

Αυτοβιογραφική μνήμη και αναπτυξιακή διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού: Διδακτικές προκλήσεις και προσκλήσεις

Γαλαρινιώτης Νικόλαος
Εκπαιδευτικός ΠΕ 70
ΚΕΣΥ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Ορισμός

- Η αναπτυξιακή διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού αναφέρεται στις νευροαναπτυξιακές διαταραχές που χαρακτηρίζονται από περιορισμένη και επαναλαμβανόμενη στερεοτυπική συμπεριφορά, η οποία συνοδεύεται από ελλείψεις σε επικοινωνιακές δεξιότητες καθώς και στην κοινωνική αλληλεπίδραση (American Psychiatric Association, 2000). Στην αναπτυξιακή διαταραχή του αυτισμού εντάσσεται και το σύνδρομο Asperger (American Psychiatric Association, 2000). Ενδεικτικά, τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί στο φάσμα του αυτισμού παρουσιάζουν ελλείψεις στη λεκτική επικοινωνία (καθυστέρηση ομιλίας, ηχολαλία), ενώ όταν εμφανίζουν συνδυαστικά νοητική καθυστέρηση, τότε απουσιάζει παντελώς η παραγωγή προφορικού λόγου.

Ορισμός

- Στην περίπτωση των ατόμων με σύνδρομο Asperger είναι εμφανείς οι εξαιρετικά ανεπτυγμένες δεξιότητες του λόγου, της γραμματικής καθώς και της άρθρωσης που διαθέτουν, αν και υπολείπονται στην επικοινωνιακή διάσταση της ομιλίας, όπως στην κατανόηση και στη χρήση των εκφράσεων του προσώπου καθώς και των χειρονομιών. Η κοινωνική αλληλεπίδραση των ατόμων που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού είναι ιδιαίτερη καθώς τις περισσότερες φορές απουσιάζει η διάθεση για κοινωνική συναναστροφή και επαφή (απουσία οπτικής επαφής και μίμησης, αδυναμία ομαδικού παιχνιδιού), ενώ όταν η διάθεση αυτή ενυπάρχει, ο τρόπος εκδήλωσης της δεν είναι ο κοινωνικά ενδεδειγμένος και αποδεκτός με τελικό αποτέλεσμα την κοινωνική απομόνωση (Goldman and Denigris, 2015)

Χαρακτηριστικά ατόμων στο φάσμα του αυτισμού

- Παιδιά στο φάσμα του αυτισμού χαρακτηρίζονται από έλλειψη ομαδικής προσοχής, ενσυναίσθησης και αμοιβαιότητας (Leekam & Ramsden, 2006; Mundy et al. 1986), καθώς επίσης και από ανεπάρκεια στην αναγνώριση συναισθημάτων και της νοητικής κατάστασης των άλλων (Baron-Cohen 1988; Happe, 2003; Hobson, 2005; Klin et al., 2009)
- Αδυνατούν να δημιουργήσουν αναπτυξιακά κατάλληλες σχέσεις με τους συνομήλικους τους (Shaked and Yirmiya, 2003).

Χαρακτηριστικά ατόμων στο φάσμα του αυτισμού

- Οι γονείς με παιδιά στο φάσμα του αυτισμού, αρκετά συχνά, αναγκάζονται να προσαρμόσουν την προφορική τους επικοινωνία εξαιτίας της κοινωνικής και επικοινωνιακής δυσχέρειας των παιδιών τους κατά τη διάρκεια ομαδικών δραστηριοτήτων (Doussard-Roosevelt et al., 2003; Howlin and Rutter, 1989; Watson, 1998).
- Επιπροσθέτως, οι γονείς των παιδιών στο φάσμα του αυτισμού αναφέρουν περισσότερο και εντονότερο άγχος καθώς και δυσκολίες στη συμμετοχή του παιδιού σε ομαδικό παιχνίδι, ενώ για τα παιδιά που έχουν λόγο, σημειώνουν λιγότερες ευκαιρίες για τη δημιουργία ευχάριστων, για τα ίδια, συζητήσεων (Estes et al., 2013; Hall and Graff, 2012; Keen et al., 2007; McStay et al., 2013; Oono et al., 2013; Schieve et al., 2007).

Γνώση ή άγνοια;

- Το ποσοστό παιδιών που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού έχει αυξηθεί δραματικά τις τελευταίες δεκαετίες με την πιο πρόσφατη επιδημιολογική μελέτη να αναφέρει ότι **1 στα 88 παιδιά της σχολικής ηλικίας** αναφέρονται στο φάσμα του αυτισμού (Baio, 2012). Ενώ λοιπόν μέχρι πρόσφατα ο αυτισμός θεωρείτο ως ένα σπάνιο σύνδρομο που επιδρά στην λειτουργική ανεξαρτησία του ατόμου, τώρα επανακαθορίζεται ως ένα σημαντικό σύνδρομο με κοινωνικό ενδιαφέρον (Roth and Rezaie, 2011).

Αυτοβιογραφική μνήμη

- Τα τελευταία χρόνια οι περισσότερες μελέτες στην επιστήμη της νευρολογίας εστιάζονται στην αποσαφήνιση των διαφορετικών συστημάτων μνήμης καθώς και των περιοχών του εγκεφάλου που δραστηριοποιούνται κατά τη λειτουργία τους (Mancia, 2006: Pally, 2000: Solms and Turnbull, 2002). Στις έρευνες αυτές, η **διαδικαστική μνήμη-το** είδος της μνήμης που εμπλέκεται στη μάθηση και στην υπενθύμιση ικανοτήτων του σώματος όπως η οδήγηση ενός ποδηλάτου ή το παίξιμο του πιάνου- αντιτίθεται με την ρητή ή αλλιώς **δηλωτική μνήμη**.

Αυτοβιογραφική μνήμη

- Η δηλωτική μνήμη έχει διάφορες υποδιαιρέσεις. **Την σημασιολογική μνήμη που αναφέρεται σε γενικά γεγονότα και σε πληροφορίες/γνώσεις, εμπεριέχοντας τις προσωπικές γνώσεις όπως τα το μέρος της γέννησης κάποιου. Την επεισοδιακή ή αυτοβιογραφική μνήμη που αναφέρεται σε ειδικά επεισόδια ή γεγονότα στη ζωή κάποιου. Η έμμεση και η άμεση μνήμη ενεργοποιούνται σε διαφορετικά μέρη του εγκεφάλου.**

Αυτισμός και Αυτοβιογραφική μνήμη

- Η επεισοδιακή, αυτοβιογραφική μνήμη αποτελεί μια αδυναμία των ατόμων με αυτισμό αν και μερικοί έχουν εξαιρετικές ικανότητες στην ανάκληση με παπαγαλία. Ακόμα και τα παιδιά με αυτισμό που είναι σε θέση να αναπαράγουν ένα καθημερινό ή παρελθοντικό γεγονός, συχνά το κάνουν με ένα τρόπο που ποιοτικά φαίνεται ασυνήθιστο. Υπάρχει, δηλαδή, η αίσθηση ότι ξαναζούν το περιστατικό περισσότερο παρά ότι το ανακαλούν, όπως και στην περίπτωση του ασθενή του Sacks (1985) που διεγνώσθη με όγκο στον εγκέφαλο με αποτέλεσμα την επαναδραστηροποίηση μνημονικών ιχνών με τέτοιο τρόπο που επεισόδια της ζωής της επαναλαμβάνονταν σαν ένα φιλμ. Αυτά τα παιδιά εμφανίζονται να έχουν έλλειψη των παροδικών αντιλήψεων.

Αυτισμός και Αυτοβιογραφική μνήμη

- Το έλλειμμα που εμφανίζουν τα άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού αναφορικά με την αυτοβιογραφική τους μνήμη έχει διερευνηθεί από πολλούς εμπειρικούς ψυχολόγους. Για παράδειγμα, οι Crane & Goddard (2008) σε έρευνα τους με ενήλικες στο φάσμα του αυτισμού, διαπίστωσαν ότι παρουσίαζαν έλλειμμα στην προσωπική επεισοδιακή μνήμη συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου, τη στιγμή που δεν παρατηρήθηκε καμιά διαφοροποίηση στην προσωπική σημασιολογική μνήμη. Οι ερευνητές συμπεραίνουν ότι υφίσταται μια «ιδιαιτέρη σχέση μνήμης στα άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού».

Αυτισμός και Αυτοβιογραφική μνήμη

- Οι Hare et al. (2007), σε έρευνα τους με ενήλικες στο φάσμα του αυτισμού προτείνουν ότι η ανικανότητα τους να ανακαλέσουν πρόσφατες προσωπικές τους εμπειρίες συνδέεται ενδεχομένως στην αδυναμία τους για αυτοεπίγνωση (self awareness) και αυτοπαρακολούθηση-αυτοελέγχο (self monitoring). Παρομοίως, οι Crane et al. (2010) σημειώνουν ότι οι ενήλικες στο φάσμα του αυτισμού «εξάγουν σε μικρότερο βαθμό σημασία» από τις αφηγήσεις τους συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου. Προτείνουν, ακόμη, ότι «οι δυσκολίες στην απόσπαση νοημάτων από την μνήμη τους, υποδηλώνει την αποτυχία τους ως προς τη χρήση προηγούμενων εμπειριών για την αυτοενημέρωση» (σελ. 383).

Αυτισμός και Αυτοβιογραφική μνήμη

- Οι Crane et al. (2009) σε μία άλλη σύγκριση μεταξύ ενηλίκων με ή χωρίς αυτισμό, διαπίστωσαν ότι οι ενήλικες που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού επιδεικνύουν μια λογική ακέραια μνήμη για "γενικού τύπου πληροφορίες" αλλά υστερούν στις «προσωπικές πληροφορίες». Ενώ, δηλαδή, η ομάδα ελέγχου χρησιμοποιούσε προσωπικούς στόχους ως ένα τρόπο οργάνωσης τόσο των γενικών μνημών όσο και των ιδιαίτερων, προσωπικών μνημών, η πειραματική ομάδα (άτομα στο φάσμα του αυτισμού) έκαναν χρήση μόνο αυτών που αναφέρονταν στις γενικές, σημασιολογικές μνήμες. Οι συγγραφείς επιβεβαιώνουν με τα αποτελέσματα τους την ιδέα ότι τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού δυσκολεύονται στη «χρήση του εαυτού ως ένα αποτελεσματικό μνημονικό σήμα».

Αυτισμός και Αυτοβιογραφική μνήμη

- Οι Russell and Jarrold (1999), εργαζόμενοι με παιδιά στο φάσμα του αυτισμού, παρομοίως θεωρούν ότι τα άτομα με αυτισμό χαρακτηρίζονταν από ένα έλλειμμα "στην αυτοσυγκέντρωση - αυτοπαρακολούθηση". Συγκεκριμένα, σε μια πειραματική κατάσταση αξιολόγησης της μνήμης, τα παιδιά στο φάσμα του αυτισμού δεν θυμόντουσαν ενέργειες (μέρη των ασκήσεων) που είχαν επιτύχει καλύτερα αποτελέσματα από άλλα παιδιά. Οι Williams et al. (2006), επίσης, διαπίστωσαν ότι τα μνημονικά συστήματα των παιδιών με αυτισμό φαίνεται να οργανώνονται με διαφορετικό τρόπο συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου.

Ερευνητική Υπόθεση και Μεθοδολογία

- Η υπόθεση της έρευνας εστιάζεται στην βελτίωση της αυτοβιογραφικής μνήμης με τη χρήση «καλών» διδακτικών πρακτικών που στοχεύουν στην ανάπτυξη ενός προγράμματος διδακτικής παρέμβασης σε μαθητές που έχουν διαγνωσθεί στο φάσμα του αυτισμού.
- Η μέθοδος που επιλέχθηκε για την διερεύνηση της ερευνητικής πρότασης και της ανάλυσης της βασικής υποθετικής διατύπωσης είναι η μελέτη περίπτωσης (case study) και δη, η εγγενής.

Ερευνητική Υπόθεση και Μεθοδολογία

- Η έρευνα υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2014-2015, στο ειδικό δημοτικό σχολείο της Φλώρινας. Σύμφωνα με την γνωμάτευση του οικείου Κ.Ε.Δ.Δ.Υ., με έτος έκδοσης το 2007, κατά τη φοίτηση, δηλαδή, του μαθητή στο σχολικό πλαίσιο του νηπιαγωγείου, ο μαθητής παρουσιάζει «προβλήματα λόγου και ομιλίας, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες εξαιτίας πιθανής ύπαρξης συνδρόμου, αυτιστικά στοιχεία, υπερκινητικότητα».
- Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση, αρχικά, στη μελέτη της εκδοθείσας από την αρμόδια Υπηρεσία του Κ.Ε.Δ.Δ.Υ. γνωμάτευσης καθώς και του ατομικού φακέλου του μαθητή, ενώ στη συνέχεια στην άμεση παρατήρηση και αξιολόγηση της συμπεριφορικής κατάστασης του μαθητή από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, βάσει του καθημερινού, τηρούμενου ημερολογίου. Ακολουθούσε η διδακτική παρέμβαση, η οποία χαρακτηριζόταν από σταθερότητα που αφορούσε τόσο τη χρονική στιγμή υλοποίησης της όσο και τον τρόπο εφαρμογής της.

Ερευνητική Υπόθεση και Μεθοδολογία

- Κατά το πρώτο δίωρο, συνήθως, και κατά περίπτωση, σε διαφορετικές ώρες, εξαιτίας διάφορων εξωγενών παραγόντων που καθιστούσαν επιτακτική τη διαφοροποίηση του ωρολόγιου προγράμματος, δινόταν συγκεκριμένο φύλλο εργασίας. Στο φύλλο αυτό, στο οποίο απεικονίζονταν φωτογραφίες του ίδιου του μαθητή από δραστηριότητες εντός και εκτός σχολικού πλαισίου, αρχικά, ο μαθητής καλούνταν να περιγράψει τις εικόνες αυτές καθώς και να κατονομάσει συγκεκριμένες λέξεις που σχετίζονταν με τις εικόνες αυτές (παραγωγή προφορικού λόγου). Στη συνέχεια, και στα πλαίσια της προσπάθειας για παραγωγή γραπτού λόγου, ο μαθητής, ιχνηλατώντας, επιχειρούσε να αντιγράψει, αρχικά μεμονωμένα γράμματα και στη συνέχεια λέξεις και προς το τέλος του σχολικού έτους, ολόκληρες προτάσεις.

Αποτελέσματα

- « 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014: Το πρώτο δίωρο και μετά τις καθημερινές ρουτίνες, ζωγράφισαν τα παιδιά φωτοτυπία για το Πολυτεχνείο. Ο Θ. μουντζούρωνε και σε κάποια σημεία όταν του έπιασα το χέρι, ζωγράφισε. Την τρίτη ώρα είχα κενό. Την τέταρτη ώρα κάναμε την οργανωμένη δραστηριότητα (προφορικός και γραπτός λόγος). Την τελευταία ώρα, κάναμε το Π στον πίνακα(ιχνηλάτιση). Του άρεσε πολύ, άλλωστε το ζητούσε από την τρίτη ώρα. Μάλιστα κατάφερε να ενώσει τις γραμμές εντελώς μόνος του».

Αποτελέσματα

- «19 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2015: Το σχολείο άνοιξε με μια ώρα καθυστέρηση. Έτσι την πρώτη ώρα τα παιδιά έφαγαν το πρωινό ενώ η Σ. συνέχισε και την επόμενη ώρα μιας και δεν είχε ολοκληρώσει τη σχετική διαδικασία. Την τέταρτη ώρα και ενώ είχαμε το πρόγραμμα επειδή ο Θ. ήταν επιθετικός τον πήρα και μπήκαμε στην τάξη γιατί ουσιαστικά ήθελε να ιχνηλατήσει στο πίνακα. Αφού έκανε το φυλλάδιο, ιχνηλάτησε στον πίνακα. Η Σ., αφού την πήρα από την κουζίνα, έκανε και αυτή την δραστηριότητα. Την τελευταία ώρα ο Θ. ήταν με την ψυχολόγο και η Σ. έτρωγε στην κουζίνα.»

Αποτελέσματα

- «30 ΜΑΡΤΙΟΥ 2015: Το πρώτος δίωρο κάναμε το φυλλάδιο. Στη συνέχεια ο Θ. ιχνηλάτησε στον πίνακα όλη την πρόταση "είμαι ο Θ.". Κάποια γράμματα όπως το Μ ή το Σ επειδή έχει απομνημονεύσει μηχανικά την ιχνηλάτηση τους, τα έγραφε πολύ καλά. Την επόμενη ώρα και αφού έφαγαν, τους έβγαλα έξω στην αυλή γιατί είχε καλό καιρό.»

Αποτελέσματα

- «12 ΜΑΪΟΥ 2015: Το πρώτο δίωρο πραγματοποιήθηκε η ρουτίνα (υπολογιστής, φυλλάδιο, πίνακας). Την τρίτη ώρα βγήκαμε για περπάτημα (πάρκο, πλατεία ηρώων, ποτάμι). Ήταν και οι δύο συνεργάσιμοι. Μάλιστα επειδή ήμουν μόνος, ο Θ. κρατούσε τη Σ. από το χέρι. Την τέταρτη ώρα η Σ. είδε παιδική ταινία και ο Θ. ιχνηλάτησε στον πίνακα. Την τελευταία ώρα η Σ. έφαγε στην κουζίνα και εγώ με τον Θ. παίξαμε μπάλα.».

Αποτελέσματα

- Προς το τέλος του σχολικού έτους, πέραν των παρατηρούμενων και διαπιστωμένων αλλαγών που έχουν προκύψει στον γνωστικό τομέα του μαθητή, έκδηλη είναι και η μεταστροφή της συμπεριφορικής του κατάστασης που πλέον χαρακτηρίζεται από συνειδητή και εμπρόθετη διάθεση κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Αποτελέσματα

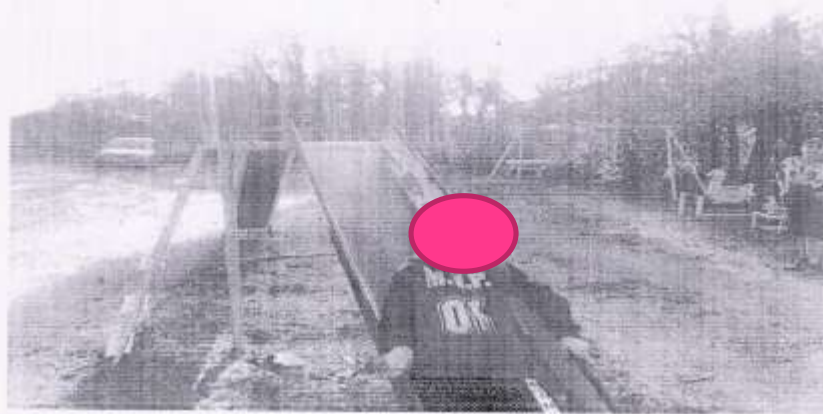
- Σε αντιδιαστολή και σε διαφοροποίηση με το πρόγραμμα makaton η φιλοσοφία του οποίου, για την υποστήριξη των ελλιπών επικοινωνιακών και γλωσσικών δομών, είναι η **ενίσχυση τους** με εκπαιδευτικά μέσα που έχουν τη βάση τους σε οπτικά μοντέλα (makaton.gr), η προτεινόμενη διδακτική πρόταση εστιάζεται στην αξιοποίηση των οπτικών μοντέλων που ενέχουν τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο. Οι οπτικές πληροφορίες εδράζονται και εμπεριέχουν προσωπικές στιγμές του εκπαιδευόμενου, στοχεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην ενίσχυση της αυτοβιογραφικής μνήμης και της ταυτόχρονης ενίσχυσης των επικοινωνιακών και γλωσσικών δομών, αναδεικνύοντας ουσιαστικά την πολλαπλασιαστική αλληλεπιδραστική αναμεταξύ τους σχέση.

Μελέτη Περίπτωσης διδακτικής παρέμβασης σε μαθητή στο φάσμα αυτισμού

22 ΜΑΙΟΥ 2015

ΤΣΟΥΛΗΘΡΑ, ΑΝΕΒΑΙΝΩ, ΚΑΤΕΒΑΙΝΩ, ΤΣΟΥΛΑΩ, ΚΟΥΝΙΑ, ΚΑΘΟΜΑΙ, ΣΠΡΩΧΝΩ,
ΚΟΥΝΙΕΜΑΙ, ΠΑΠΑΚΙ, ΜΠΡΟΣΤΑ, ΠΙΣΩ, ΓΥΡΩ-ΓΥΡΩ,

ΤΣΟΥΛΗΘΡΑ ΠΙΣΩ

ΤΣΟΥΛΗΘΡΑ ΠΙΣΩ

ΤΣΟΥΛΑΩ ΓΥΡΩ

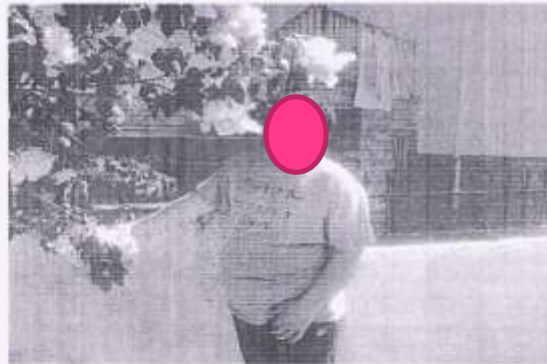
ΤΣΟΥΛΑΩ ΓΥΡΩ

Μελέτη Περίπτωσης διδακτικής παρέμβασης σε μαθητή στο φάσμα αυτισμού

12 ΜΑΙΟΥ 2015

ΣΠΙΤΙ, ΑΥΛΗ, ΔΕΝΤΡΟ, ΠΑΣΧΑΛΙΑ, ΓΙΟΡΤΗ ΜΑΜΑΣ, ΚΟΒΩ, ΚΛΩΝΑΡΙ, ΜΥΡΙΖΩ, ΑΓΑΠΑΩ, ΔΙΝΩ

ΚΟΒΩ

ΚΛΩΝΑΡΙ

ΚΟΒΩ ΚΛΩΝΑΡΙ

ΑΓΑΠΑΩ

ΔΙΝΩ

ΑΓΑΠΑΩ ΔΙΝΩ

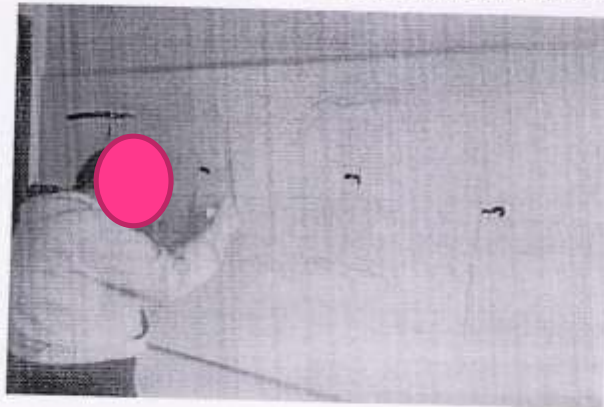

Μελέτη Περίπτωσης διδακτικής παρέμβασης σε μαθητή στο φάσμα αυτισμού

27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ, ΤΑΞΗ, ΤΟΙΧΟΣ, ΑΣΠΡΟΣ, ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ, ΠΡΩΤΟ, ΔΕΥΤΕΡΟ, ΤΡΙΤΟ, ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΩΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΩΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΡΙΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

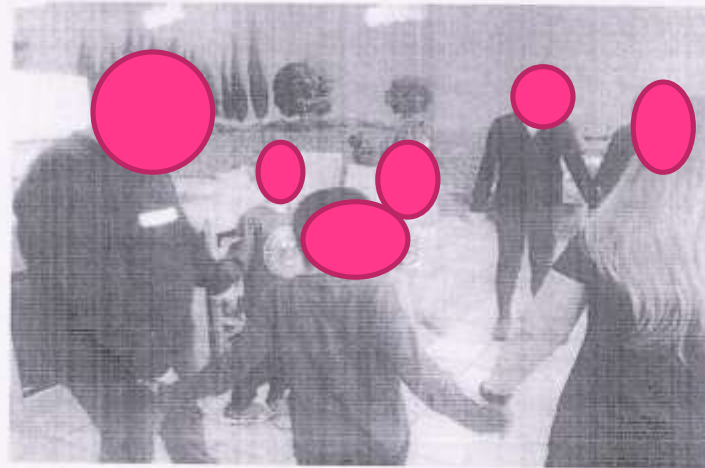
~~Ασπρος~~
ΤΡΙΤΟ ΤΡΙΤΟ

Μελέτη Περίπτωσης διδακτικής παρέμβασης σε μαθητή στο φάσμα αυτισμού

6 ΜΑΙΟΥ 2015

ΘΩΜΑΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑ

Ο [REDACTED] ΕΙΝΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟΣ. ΧΟΡΕΥΕΙ. ΠΙΑΝΕΙ ΑΠΟ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΩΝ [REDACTED] ΚΑΙ Τ
[REDACTED] ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ. ΜΕΤΑ ΗΠΙΕ ΧΥΜΟ.

ΧΟΡΕΥΩ

ΠΙΝΩ

ΧΟΡΕΥΩ ΣΟΦΙΑ

ΦΙΛΟΣ

ΧΥΜΟΣ

Σοφία

ΧΑΡΟΥΜΕΝΟΣ